
8. רב־שיח רכזי מפעלים – טיולים, כל מה שרצינו לדעת

ביום שני 8 בפברואר 2016 התכנסו בכפר המכביה רכזי המפעלים בתנועות הנוער לרב־שיח בנושא: טיולים, כל מה שרצינו לדעת. בהזמנה למפגש העלינו שתי שאלות מרכזיות: לאן מטיילים? האם בשנים האחרונות מורגש שינוי מגמה בארגון הטיולים וביעדיהם?

השתתפו: אילה מליקובסקי, היכלי ענג; מאור הררי, בני המושבים (נוע"ל); נתנאל אלק, בני עקיבא; דגן לביא, השומר הצעיר; רז רפאל, הנוער העובד והלומד (נוע"ל); יוני בן דור, נוע"ל; עידן גרסול, המכבי הצעיר; הזימי עמאר, הנוער הדרוזי; אורן פיינגולד, המחלקה לתנועות הנוער, מינהל חברה ונוער משרד החינוך; נטע שני, המחנות העולים; עדנאן קוסטי, הצופים הערבים; אביעד מוזס, עזרא; אופיר זכרין, האיחוד החקלאי; גיא סיטון, הצופים; ערן גלזר, רכז מפעלים מת"ן.

בפתיחת המפגש הסביר נעם: אנחנו מבקשים ללמוד, לתעד ולגבש מסקנות על תרבות הטיולים ועל מגמות במהלך השנים בתנועות הנוער. הרחבת יריעת המחקר תאפשר לבחון היבטים שונים בתנועות הנוער בשנים עברו ובימינו אנו. במחקר הנוכחי אנחנו רוצים ללמוד על המצב היום: לאן מטיילים? למה מטיילים?

איך מתרחש התהליך החינוכי במהלך הטיול? איך באה לביטוי הדרכה בטיול, האם ניתן להגדיר את פעילות המדריכים כחלק מהותי בהכנת הטיול ובביצועו?

הנחיה: רקפת הימן זהבי, ד"ר נעם אבן, צוות המחקר. הקלדה: יעל אבן.

“במה למינוף תהליכים” הטיול – לא רק כלי חינוכי

רקפת. יש בין הרכזים חברים שעושים את התפקיד תקופות ארוכות. אנחנו מבקשים לשמוע מכם גם את ההיבט האישי שלכם וגם האם אתם רואים שינויים במהלך השנים במסורת הטיולים, בהתארגנות ובהדגשים חינוכיים בטיולים. חשוב לנו להבין אם אתם תופסים את הטיול ככלי חינוכי. למה מחנכים בטיול? מה מטרת הטיול?

אילה, היכלי ענג. אצלנו יוצאים לטיולי יום ללא לילה. לפני כל טיול יש תהליך תכנון ומחשבה, לטיול יש מטרות רבות ובהן הכרת הארץ ואהבת הארץ. הטיול צריך לסייע בכך שיספק סיבה מספיק טובה להישאר לגור בישראל ולא לעבור לחו"ל. לטיול יש מטרות חינוכיות. לדוגמה, גיבוש חברתי. יש ילדים מהשכבה החלשה או פחות כישורניים ופחות מביעים עצמם בחינוך הפורמלי והטיול נותן להם להיפתח ולהביע את עצמם. הטיול נותן אפשרות להציג כישורנות ונותן לילד ביטחון עצמי. נושא משמעותי בטיול הוא חיזוק הקשר בין המדריכה לבנות: נוצר קשר חזק בטיול, המדריכה יושבת ליד החניכות ומכירה אותן וזו הדרך להכיר ולפתח קשרים חזקים.

יש גם מצוות התלויות בארץ ישראל הבאות לידי ביטוי בתכנון

הטיולים, למשל בשנת שמיטה נסעו ולא עבדו את האדמה. הצד החברתי מאוד בולט בטיולים. לבנות רבות זו התרגשות של ממש לצאת מן הבית. יש בנות שלא יוצאות כמשפחה, יש משפחות שלא מטיילות, מסיבות כלכליות וגם מסיבות אחרות. יש בנות שלא יכולות לשלם את מחיר הטיול והתנועה תומכת ומאפשרת בכך לבנות רבות לצאת ולהכיר את הארץ.

רקפת. עד כמה המדריכה בתנועה באמת יודעת שכל התחומים שתיארת הם מטרה של הטיול?

אילה, היכלי ענג. עושים הכנה לטיול. זה לא משהו ספונטני, לטיול יש ערך שאסור לאבד. יושבים עם הרכות ועוד מדריכות ומתכננים את הטיול, מה המטרה, לאן רוצים להגיע. אולי להגיע למקומות שלא ידעו ולא הכירו, אולי מקום תפילה. משתדלים לבצע וליישם את המטרות שהוגדרו מראש. המדריכות מקבלות תדריך מוקדם ובהחלט מבינות שיש מטרות חברתיות וערכיות ביציאה לטיול.

אופיר, האיחוד החקלאי. מעבר למטרה הברורה שביציאה לשטח – ההיכרות עם הארץ והמדינה – הטיול הוא בסיס חינוכי להתפתחות הקבוצה ולפיתוח החניך והפרט. הטיול הוא חלק מתהליך שנתי, חלק משמעותי במסגרת הפעילות הרגילה. הטיול עצמו משמש ככלי להתנסויות בסיסיות, החל ביציאה לשטח ולינה בחוץ, עבור דרך התמודדויות חברתיות או אישיות ועד לפגישה עם מיומנויות מורכבות יותר, כמו בישולי שדה וניווט בשטח.

כשאנחנו עובדים על טיול מסוים כל התנועה עובדת עליו. ברגע שאנחנו לקראת טיול יש שלב שכל התנועה פעילה בזה. מהצוות המרכזי ועד אחרוני המדריכים והפעילים בסניפים כולם סביב אותם נושאי שיחה – מסלול הטיול, חניות הלילה, הפעלות, ארוחות ופעילות שיא.

דגן, השומר הצעיר. יש מקומות אצלנו שמשתמשים בטיול לעוד מטרות, מהטיול נגזרת בניית הקבוצה. חודשיים לפני פסח זה כל מה שמדברים עליו – להוציא את הילדים לטיול פסח. זו פלטפורמה חינוכית והכול מכוון לזה. למשל המסע לפולין משמש כמסע לגיבוש שכבת י"א, הצלחת המסע תוביל לכך שהשכבה הזו תוציא מתוכה קומונרים איכותיים ובמספרים מכובדים. הטיול מכוון להרבה מעבר למטרה הספציפית שלו.

אופיר, האיחוד החקלאי. מעבר להוצאת החניך לטיול חשוב לברר, בכל פעם מחדש, איך אנחנו משתמשים בטיול כבמה למינוף תהליכים בקבוצה ובסניף.

"תראי, החבר'ה מירושלים דווקא נחמדים". ההיבט החברתי בטיולים

נעם. ממצאי המחקרים שבחנו רשמים של חניכים מטיולים שונים (לא רק בתנועות נוער) מלמדים שכאשר חניכים כותבים על טיולים, כ-95% בהתייחסות היא להיבט החברתי בטיול. חניכים כמעט לא מזכירים איפה טיילו או מסרים מפעילות מיוחדת שעברו עם המדריכים במהלך הטיול. יש מחקר על בי"ס קדמה בקטמונים: החוקרת התלוותה אל תלמידי כיתות י"א-י"ב לטיול ברמת הגולן, והייתה נרעשת מכך שבמהלך קטעים נרחבים מהטיול מה שהעסיק את החבר'ה הייתה השאלה אם מישו החרים מישו אחר. בואו ניקח כנתון אמפירי שזה מה שהחניכים זוכרים.

דגן, השומר הצעיר. זה רק אומר שבהרבה מקומות השגת את מה שרצית, כי יש להם חוויות חברתיות ויש לזה משמעות אדירה על הגיבוש של הקבוצה והמשך הפעולה שלה. במידה מסוימת ההיבט הזה מחזק את התנועה.

אילה, היכלי ענג. יש גם השפעה של מדריכה על חניכות בטיול בדרך עקיפה, היא מעבירה מסרים תוך כדי, במידות טובות, ביכולת שלה להשפיע על החניכות.

גיא, הצופים. יש הבדל בין הזיכרון או הכלי החווייתי למעגלי ההשפעה האחרים. כשילד מדבר על החוויה החברתית שהייתה לו, זה הזיכרון שיש לו. זה לא אומר שאלו התהליכים הפנימיים שקורים לו בעקבות הטיול או תוך כדי. אנחנו קוראים לזה מאפייני הגיל המודרך. כשמדברים על צופיות תמיד אומרים שזו דרך חיים. הטיול הוא מרכיב משמעותי בצופיות. יש חמישה מרכיבים ואחד מהם זה שדאות וטבע, שהיום באים לביטוי בטיול: "היחשפות החניך למכשולים ואתגרים... ולפתח חשיבה יצירתית".

אנחנו מדברים על שלושה עקרונות מרכזיים בצורת משולש. ראשית הקבוצה, המאבק שלנו זה להישאר הקבוצה הקטנה כי זה חוויה אינטימית ומעצימה. השני זה הטבע, הסביבה, היציאה מאזור הנוחות וההתמודדות מול אתגר. והשלישי זה ההתנסות בטבע. אתה יוצא מאזור הנוחות ומקבל פידבק על מה שעשית. זאת מהות הכלי של השדאות ולמעשה זו הסיבה ליציאה לטיולים.

רז, הנוער העובד והלומד. אתמול עשינו הכנה לפסח וכחלק מההכנות עשינו סקר ואנחנו לומדים את ממצאיו. 67% אמרו שהסיבה לצאת לטיול היא גיבוש וטיול עם הקבוצה. 50% אמרו שהסיבה היא להכיר חברים חדשים (המשתתפים היו מכיתה י'). 60% ציינו כסיבה גם את העובדה שהם אוהבים לטייל.

עדנאן, הצופים הערבים. אני מסכים עם גיא אבל רוצה לציין שילד מחכה לטיול. לטיול יש תהליך מסוים וזה נותן למדריך כלי עזר להריץ כל מיני תכנים ולתת כלים שהטיול הוא המבחן המעשי שלהם. מגיעים למצב שאנחנו רוצים ללמוד עוד, כדי שנעשה יותר טוב וניהנה יותר בטיול. רואים את זה כשנותנים

משימה מסוימת לילד ובטיול הילד נותן יותר מעצמו. מהצד החינוכי מציגים את הטיול כמטרה שכדי להגיע אליה צריך להשתפר בפעילות השוטפת בתנועה. החניך מקבל מוטיבציה להשתפר ולהוכיח שיעמוד במשימות שיקבל לקראת ובמהלך הטיול. כך אנחנו משיגים באמצעות הטיול מטרות חינוכיות.

רקפת. אתה מתכוון למבחן מול עצמו או מול הקבוצה?

עדנאן, הצופים הערבים. אתן דוגמה. אם אתה רוצה לצאת לטיול אתה צריך להגיע לדרגה צופית מתאימה. לדעת להקים מדורה או לבנות אוהל ללינת לילה. החניך יתאמץ כדי ללמוד את הדברים האלה.

רקפת. אם לא יידע לא ייצא?

עדנאן, הצופים הערבים. יעזרו לו. יתרגלו איתו ביחד ויעשו איתו שיחה אישית ובה יעודדו אותו להשתפר ולהיות טוב יותר. הילד יהפוך עולמות כדי להראות שהוא השתנה כדי לצאת לטיול. זה לא עונש, להיפך. אנחנו לוקחים את זה רק לכיוון החיובי כדי שישתפר.

נטע, המחנות העולים. בהתייחס לשאלה למה חניכים יוצאים לטיול אני עושה הקבלה לחו"ל. נתון משמעותי הוא גיל החניכים. ילדים בגיל הצעיר עד כיתה ט' פחות מחוברים למטרות הטיול או למסלול שאליו יוצאים. יותר חשוב ההיבט החברתי. אצלנו מדגישים מאוד את ההפעלה על פי יכולות שלנו, לא מביאים מומחים חיצוניים, לכן הדגש המרכזי הוא על התמודדות חברתית. ברור לנו שבטיול אפשר להביא לביטוי יכולות חברתיות, רכישת מיומנויות חברתיות והכרת חברים חדשים. נושא שמאוד משפיע על הטיול הוא העניין הכלכלי. אתה מנסה לחסוך, ההדרכה היא

המקום שהכי קל לנו לצמצם עלויות כי אין נהלים. אין ספק שאם לא הייתה מגבלה כספית היינו יוצאים להכנות יותר מקצועיות והיינו יכולים לשים דגש על הדרכת שטח והיבטים במסלול.

עידן, המכבי הצעיר. זה לא רק בגלל הכסף. בהחלט מכוונים לכך שהמדריכים יתנו את הטון בטיולים וישימו את הדגש על גיבוש הקבוצה והכרת כל החניכים. הטיול מהווה הזדמנות מצוינת ולא משנים דגשים בגלל שאין כסף, ההיבט החברתי הוא באמת המטרה הראשונה בטיול.

אופיר, האיחוד החקלאי. מסכים שלא מדובר על חיסכון. שמים דגש על התנסות של החברה הבוגרים יותר שמדריכים את הצעירים, ויש פה דרישה שבאה מהם להציב איזה אידיאל של מדריך. זה מוביל לתוצאות טובות, גם אם זה לא תמיד אידיאלי. משיגים הרבה כאשר מאפשרים ביטוי של אחריות ומנהיגות בקרב המדריכים בטיולים.

עידן, המכבי הצעיר. לא מפתיע אותי שהחניכים או המדריכים זוכרים בעיקר את ההיבט החברתי, יותר מאשר את המקום. רוב המדריכים הם לא מדריכי טיולים מוסמכים וגם לא צריכים להיות כאלה. זה בסדר שיזכרו פחות איפה או איך נוצר המעיין – מדריכים נוגעים בזה אבל היכולת שלהם להעביר את הנושא מוגבלת לעומת מדריך טיולים. אני מסכים עם זה שתפקידנו בטיול הכנה לתת את הכלים האלה, וזה הופך להיות קשה בשנים האחרונות. טיול הכנה הוא מרכיב עלות משמעותי בטיול. האופן בו אתה עושה את טיול ההכנה משפיע על עלות הטיול, כולנו מנסים להוזיל טיולים וזה משנה אם בטיול הכנה יש 40 מדריכים או 10 או רק צוות בוגר כדי שיובילו מסלול. אלו דילמות שאני נתקל בהן ביומיום והן משפיעות על הטיול, הקושי להביא את המדריך המקצועי. אבל אולי זה בסדר, כי בסוף משאירים מקום מכובד למדריך מול קבוצתו.

אביעד, עזרא. חשוב לי להדגיש שחלק ממטרות הטיול בעיני זה לא כלפי החניכים אלא כלפי המדריכים והקומונריות בסניפים. הטיול מאפשר, בצורה מרוכזת, להביא לידי ביטוי את היכולות של המדריכים, מקנה להם מיומנויות חדשות ומראה להם למה הם מסוגלים. אלו מטרות חשובות.

דגן, השומר הצעיר. אני מתחבר לאביעד ועידן. מהרבה בחינות גם המדריכים וגם הצוות הבוגר לומדים מהטיול. באמת אין לנו הידע שהייתי רוצה שיהיה, אז אנחנו מביאים להכנה מדריכים ברמה והמשתתפים יצאו עם המון ידע. המדריכים הם רכזי המחנה. כשהם העבירו הכנה למדריכים ראו שזה שינה, היה להם הרבה יותר ידע להעביר. ראינו שבמהלך הטיול החניכים קיבלו את המידע הנוסף והתעניינו.

"ביום טוב רואים את החרמון". הדרכה מקצועית בטיול

רקפת. הדגש בטיול הכנה, בדרך כלל, יהיה על הידע המקצועי?

דגן, השומר הצעיר. לא רק, גם על החינוכי, אבל אנחנו רוצים להקנות ידע מקצועי נרחב. למדבר למשל מאוד קשה להתחבר. כשאתה לומד לעומק על אזור אתה מתחבר אליו באופן אישי ואתה 'מוכר' אותו יותר טוב. וזה עבד, באמת נרשמו יותר. והם רצו ללכת ולא להתקפל מהטיול אפילו שירד גשם.

נעם. בשנת 1938 האחראי על הטיולים בשומר הצעיר כתב שיש לו בעיה – היו שני טיולים לשכבות הבוגרות, אחד מבוקש והשני לא. הוא שינה את שיטת גיוס המדריכים והכין את כולם לשני הטיולים ואז רמת הטיולים השתפרה, לא היה טיול מבוקש יותר או פחות.

נתנאל, בני עקיבא. יש במהלך השנים שינוי במינוחים. פעם הייתה ועדת טיולים, והיום מפעלים. טיול – מסע – מפעל. שמות שונים שמלמדים בעיקר על גודל הטור, אבל הרעיון והמטרות דומים למדי. אני יכול לומר השבוע טיול ובעוד שבועיים מפעל. כל טיול ומפעל מתחיל קודם כול ממטרה חינוכית ואז נגזרים דברים נוספים. בחלוקה בין טיול למפעל תהיה חלוקה מי מוביל. במפעל גדול יותר המדריך הולך לאיבוד, הוא ראש קטן. בהכנה לטיול המדריך הוא ראש קטן אבל אז, בטיול עצמו, הוא הופך לראש גדול.

עוד דבר בעניין המפעלים. יש משהו ביציאה לטיול, החניך מרגיש חלק ממשהו גדול, רואה את כל התנועה ופוגש אנשים ממקומות אחרים. התחושה שהוא שייך למשהו גדול גורמת לו לצאת יותר, יש רצון להתחבר לגוף הגדול. אני מסכים עם גיא על ריבוי המצבים בשטח, גם ברמת השעות. אם כל השנה מדריך רואה את החניך שלו שעות מועטות הרי במפעל יש הרבה שעות יחד, המדריך דואג לחניך כמו אמא ואבא.

רקפת. לעניין ההדרכה בטיול: ציינתם הרבה מטרות לטיול, בעיקר הזדמנות חינוכית וגיבוש קבוצה. יחד עם זאת ברוב טיולי ההכנה ובחבורות הטיול שראינו ההתמקדות היא בתכני ארץ ישראל ובידיעת הארץ.

הזימי, הנוער הדרוזי. אני מתייחס ל-95% שמדברים על חוויה חיובית. מהמתודה ושיטות ההדרכה שאנחנו נותנים לחניכים, לפעמים הם לומדים ואנחנו לא רואים לזה ביטוי מיידי. זה לא אומר שלא הצלחנו בלימוד ובתרגול בנושאי שדאות ויכולת הישרדות. על זה אני רוצה לספר סיפור שחוויתי: היה לי חניך שכל הזמן התעסק במוזיקה. יצא לטיולים ולמחנות ונראה שהאוזניות היו עיקר העניין שלו במהלך הטיול. בנינו אוהלים – שמע מוזיקה. הרמנו מגדל – שמע מוזיקה. בבגרותו יצא ללמוד באיטליה רפואה.

כמה חודשים אחרי שיצא ללמוד הוא שולח אלי סרטון קצר. בעיר בה למד ניסו להציל עץ שעמד ליפול. קשרו חבל לסמוכה והקשר נפתח. הבחור ניגש לעזור וקשר את החבל בכפיתה המתאימה. מסתבר שגם כשחשבנו שהוא לא מתעניין במה שאנחנו מלמדים, את השיעור הוא למד.

ערן, מת"ן. הסיפור של טיול ההכנה הוא סיפור דרמטי שמסייע להבין את ההבדל בין פורמלי ללא פורמלי. כשאנחנו נשאלים מה ההבדל במהות הטיול מהחינוך הפורמלי ומארגונים נוספים אנחנו מביאים כדוגמה את טיול ההכנה. המקום שהתנועות לקחו אליו את ההכנה יצר את האפשרות לחיבור של המדריך, שמוביל את הטיול, לכל הידע הנדרש ולביטחון שנחוץ למי שמדריך בשטח. כשהמדריך מכין את הפעילות ואת ההדרכה מתהווה החיבור בין המדריך לקבוצה ומעמדו של המדריך מתחזק ומתעצם, בשונה מהמורה בבית הספר שלא מקבל אחריות על הדרכת הטיול ועל ארגונו. ההבדל בין מורה למדריך בא לביטוי גם כאשר המדריך בטיול מתפקד לאורך כל שעות הטיול, ומורים רבים רק משתלבים בחלקים מהטיול. העובדה שמדריך לוקח חלק בטיול הכנה היא ייחודית לתנועות הנוער, ובזכות טיולי ההכנה נקבע מקומו המשמעותי של המדריך בכל טיול ויציאה לשטח.

נתנאל, בני עקיבא. בדרך כלל הכנה היא יותר חינוכית מאשר בטיחותית. במפעל יש ראשי טור והם אחראים על הבטיחות ועברו תדריך. אני אשקיע יותר בהכנה החינוכית. למשל הכנה חינוכית לנושא ביריה תכלול את סיפור העלייה לביריה, המאבק על היאחזות בקרקע, את הקישור בין סיפור ביריה למשמעותו בימינו ואת השאלה כיצד לחבר את החניכים לסיפור. במקביל, יוכשר צוות קטן שאחראי על הקטע הטכני.

אילה, היכלי ענג. אצלנו עלה רעיון להמשיך את מורות

הכיתה לטיולים בתנועת הנוער. המורות לא רצו, היו שהסבירו שהן מרגישות שהמדריכה כובשת את החניכות והמורות נותרות בצל: עם המדריכות כף, אצל המורות זה יותר בכיוון של הספק ועבודה.

”ההורים שלי הכירו בטיול מים אל ים”. מסורת הטיולים – מדור לדור

רקפת. כמה הטיולים באמת נשענים על מסורת, ומה חשיבות המסורת במפעלים? כמה המסורת מניעה את ההחלטות על הטיולים? למשל טיול מים לים – היום אסור למלא מים (אותו טקס ותיק של מילוי מימיה במי הים התיכון וריקונה בכנרת) ובכל זאת חניכים גדלים על המורשת של טיולים שמועברת מהדורות הקודמים. האם נכון לומר שהמורשת מכתיבה את רוח הטיולים?

נתנאל, בני עקיבא. אפשר לראות במספרים. דווקא לטיולים האלה כולם רוצים להגיע, בבחינת – לא היית שם אתה לא קיים. לדוגמה, טיול הל”ה בוטל בשנה מסוימת וחניכים עדיין שואלים למה הוא לא היה ומתי יערכו אותו. יחד עם זאת, כל טיול מסורתי חייב לעבוד עדכון מדי כמה שנים כדי שהפעילויות תהיינה יותר מעודכנות, אף שכמובן יישאר השם של הטיול. לדוגמה – הקרנת סיפור הקרב במסכי ענק בתחנות במסע הל”ה, או קיום עצרת רבת משתתפים בסיום המסע עם אור ראשון.

גיא, הצופים. בעולם שלנו זה סוג של מעבר דרגה. נגיד פסח, ים אל ים ואתגר. טיול ים אל ים הקלאסי התחיל באכזיב והסתיים בגינוסר, היום בגלל שהתנועה כל כך גדלה ואנחנו נלחמים על הקבוצה הקטנה אנחנו פותחים שלושה מסלולים של ים אל ים. פעם היו אתגרים מסוימים, היום הילד מתרגש גם בלי להבין.

יש משהו במעבר הדרגה הזה שרק הם עושים. בכיתה ח' יוצאים למסע מים אל ים. לא ממש משנה שזה כבר לא במתכונת המסע המקורי. בכיתה ט' יוצאים למסע אתגר ולמעבר הדרגה הזה יש שני מאפיינים: ניווט וציוד על הגב. פעם ראשונה שהם מעבירים את הציוד בעצמם. ברגע שתנאים אלו מתקיימים מתקיימת המסורת.

דגן, השומר הצעיר. יש הרבה התחדשות כל הזמן. יש מסורת, עושים ים אל ים אבל זה לא אותו טיול. עסוקים בלהתאים את הטיול לדור, וגם לעלות שתהיה סבירה ולא תמנע יציאת חניכים.

רקפת. התאמה שהיא יותר בירוקרטית או חינוכית?

דגן, השומר הצעיר. גם וגם. קשה יותר למשוך ילדים לצאת אז הוספנו משהו כפי בסוף, שעתיים אופניים. זה גרם להעלאה משמעותית במספר המשתתפים. צריך להתאים לדור של היום.

מאור, בני המושבים. מסורת היא מאוד משמעותית, החניכים מצפים לדבר הזה. כמובן שזה עובר כל הזמן התאמות ושינויים, מההנחיות שמשרד החינוך מעביר ועד הבנה שמסלול מסוים לא מתאים. יש ייחודיות לכל שכבת גיל. הכוונה בייחודיות היא לא רק עליית מאמץ, אלא גם ייחודיות לומר שהייתי במסע כלשהו. זה הופך למותג, יכול להיות אותו שם ומסלול אחר והוא עדיין יישאר המותג.

יש שני היבטים לסוגיה למה חניך רוצה לבוא לטיול – ראשית מיתוג, סימנטי V על מפעל שהייתי בו. השני הוא משמעותי יותר לדעתי, זה ההיבט החברתי בטיולים. זה מאוד משמעותי לחניך ולמדריך. יש 'וייב' של יוצאים לטיול ואז הרבה רוצים לצאת, ולהיפך. זה חברתי, יוצאים יותר אחד בשביל השני מאשר בשביל המסלול. הם יזכרו את החוויות החברתיות, לא ממש איפה הם היו. אנחנו מבינים שבטיול חורף הם לא יישנו בלילה ואין סיבה להילחם

בזה, זאת החוויה שלהם. הם מוכנים לשלם את מס ההליכה ברגל במסלול בשביל ההוויה החברתית. פחות מעניין אותם איפה הם הולכים, יותר מעניינת אותם החוויה החברתית ופגישה עם בני נוער שלא הכירו. כולם עוברים תהליכים, גם המדריכים. אני יכול לומר שאנחנו לא משלמים מספיק לבוגרים והם לא באים רק בשביל הכסף, הם באים כי זו חוויה והם נתרמים מזה.

רקפת. אפשר, אם כך, לומר שהטיול הוא חלק מהבניית החוויה בתנועה – לא היית בטיול אז אתה לא חלק של ממש בתנועה?

דגן, השומר הצעיר. גם מדריכים מדברים כך. לפעמים אומרים שלא יוציאו קבוצה אם אין נרשמים וזה מקדם מוטיבציה למדריכים לעשות כל מאמץ שחניכיהם יירשמו לטיול.

נתנאל, בני עקיבא. האתגר יותר תופס מאשר האתר, נגיד נחל עמוד נהיה נושא מאתגר. בדרך כלל מחליטים שעת גג. מי שמספיק להגיע בזמן עולה ומי שלא – לא. אנשים מתעקשים לעלות כי יש אתגר שחייבים לפצח.

נטע, המחנות העולים. אני רוצה לתת דוגמה לכך שניתן לעשות שינוי במסורות. זה מאוד קשה אבל בהחלט אפשרי. בשנת 2008 במרכז התנועה הנושא המרכזי היו הטיולים. אחד הערכים שהם החליטו לשנות זה נושא הבישול. עד 2008 מחלקת מפעלים הייתה הספק והחניכים היו מקבלים ארגז. זה השתנה ב-2008, כל מחנה אחראי לעצמו והמפעל לא אחראי לאוכל. כל קבוצה מתכננת לעצמה ומבשלים על מדורות. זה תפס יפה להחזיר את הכוח לחניכים. השינוי צריך להגיע מלמטה. מהחניכים.

דגן, השומר הצעיר. הרבה פעמים לחניכים פחות קשה עם זה ששינו את המסורת. אנחנו כל הזמן מדברים על הפן החברתי,

אולי חניך לא יגיד את זה אבל היום אתה לא תצא בלי החבר'ה. זאת פשוט עובדה בשטח. בנוסף, לצאת לישון בשטח זה לא משהו שאתה מכיר היום. הפער בין שגרה לטיול גדל עם השנים. באחרונה כבר היו חניכים שחזרו הביתה כי לא הייתה קליטה סלולרית.

אופיר, האיחוד החקלאי. הפער בין השגרה לטיול מאוד גדל עם השנים וזה דורש מאיתנו התמודדות משמעותית בשטח. היום לאכול אוכל שמבושל בשטח ושירותים כימיים ולישון בלי אור – זה תנאים שילדים לא רגילים אליהם. המוטיב של התנאים בטיול נהיה היום מאוד משמעותי אל מול המטרות החינוכיות.

"צריך למצוא פתרונות יצירתיים" התנועות והרגולציה בטיולים

רקפת. משרד החינוך הוציא לאורך השנים שורות של הנחיות לכללים לטיולים. האם תנועות הנוער לפעמים 'מתנדבות' לפעול עם חוזר מנכ"ל גם כשהן לא מחויבות אליו?

יוני, הנוער העובד והלומד. קודם כול צריך להגיד שבעולם התוכן, בהובלה חינוכית, משרד החינוך הוא לא שותף בתהליך והם לא שמים עצמם ככאלו. עולם התוכן באחריותנו ואנחנו עושים את זה טוב ומקצועי. אפשר לומר שאנחנו יותר מתקדמים ממערכת החינוך. אנחנו מייחסים לדבר הזה יותר משמעות.

נתנאל, בני עקיבא. זה נכון גם פדגוגית.

יוני, הנוער העובד והלומד. כשמערכת החינוך ישנה באכסניית נוער, התלונות של התלמידים הן על מצעים. אנחנו בכלל לא שם. הנושא הזה לא מעסיק אותנו.

לגבי שאלות על חוזר מנכ"ל שאנחנו כפופים לו וזה נוהל תיאום הטיול, אני חושב שמשרד החינוך פעל בעדינות וב-99% הם פועלים בתיאום איתנו. יש הרבה יוזמות שלנו, שנולדו בתנועות הנוער ומערכת החינוך אימצה אותן. אני לא הייתי מאשים את משרד החינוך. לנו כתנועות נוער משרד החינוך והחוזר זה כמו מילת קסם – תנועות נוער בעיני ההורים זה 'שלומפרים', וכשאני אומר להם שיש לי משרד החינוך והחוזר שמנחים אותי זה מרגיע אותם שיש מסגרת, אנשי התנועות לא יכולים לעשות מה שהם רוצים.

גיא, הצופים. משרד החינוך מסייע גם בעולם תיאום הטיולים וגם בבקורות ובמשובים חוזרים, היחידה לפיקוח. לדעתי זה תורם לשיח בריא וטוב.

ערן, מת"ן. אני חושב שהפכנו להיות מומחים של הממסד. לקחנו על עצמו בהתנדבות להיות מנהלי בטיחות במוסדות חינוך ובעוד ארגונים. היכולת שלנו להיות בשלום עם המשרד נובעת מכך שהפכנו להיות סוג של מומחים בנושא טיולים ומפעלי קיץ. השיח בין חלק מהחברים והמשרד הוא של עמיתים מקצועיים. אנחנו עברנו לפני כמה שנים אסונות כאשר חניכים נהרגו וזו הייתה קריאת כיוון משמעותית לעשיית סדר. היום הדברים שונים, מסודרים. המסגור של משרד החינוך השפיע על אופי הטיול הספונטני וביטל את המקום של ה'חבר'ה ליציים'. ההבנה שחניך בתנועת נוער יכול למות בטיול גרמה לזעזוע ולבדק בית. הכללים בהחלט שינו חלק מאופי הטיולים ויש טיולים שנפגעו מהרגולציה. יש מפעלים שכמעט נכחדו (לדוגמה, קייטנות בתנועות נוער). מה שגרם לנו להיות טוב עם התקנות היא העובדה שהפכנו להיות ממסדיים.

מאור, בני המושבים. היושבים כאן הם לא הנפגעים מהתקנות והכללים. אנחנו יודעים להתמודד עם זה. מי שנפגע זה דווקא הסניפים, השבטים והקינים. הרבה טיולים כבר לא יוצאים

לפועל וגם לא קורים דברים חדשים. באופן יחסי טיולים קטנים יוצאים משמעותית פחות מכפי שיצאו בעבר בגלל הרגולציה. זה יקר ולא ספונטני, מקשה וגורם לווייתור ולדעתי זה חבל.

דגן, השומר הצעיר. ניקח לדוגמה מדריך שעכשיו החליט לקראת מחנה שהוא רוצה לעשות הכנה לניווט בשדה צמוד. הוא לא יכול לעשות את זה. יכול להיות שזה טוב, אבל ברור שאופי המפעלים משתנה, קבוצה לא יכולה לצאת לבד.

אופיר, האיחוד החקלאי. זונקודה נכונה שחוצה את כולם. הקטנים לא יכולים לצאת.

יוני, הנוער העובד והלומד. בדרך כלל צריך למצוא פתרונות יצירתיים. צריך ליצור מודל ספציפי ולהגיע להבנות וכך ניתן לאפשר טיולים ייחודים.